

התנדבות ליחידה מובחרת בניגוד לרצון ההורים

ראשי פרקים:

- א. האם ישנה מצוה יתירה לשרת ביחידה התנדבותית מובחרת?
- ב. האם בן חייב לכבד הוריו בדבר שאין להורים הנאה ישירה ממנו?
 1. הגדרת הנאה במצות כיבוד הורים
 2. מתלוקת בגדרי מצות כיבוד הורים בדבר שאין להם הנאה ישירה ממנו
 3. כיצד יש לנהוג למעשה
- ג. מה הדין כשיש חשש בריאותי להורים?
- ד. סיכום

א. האם ישנה מצוה יתירה לשרת ביחידה התנדבותית מובחרת?

- נדון כאן בשלושה היבטים של בעיה זו.
1. האם לצבא יש צורך בהתנדבות של חיילים ליחידות אלו, או שישנם מספיק מתנדבים?
 2. האם כאשר יש לצבא צורך כזה, הופך השירות ביחידות אלו למצוה יתירה?
 3. האם תחושת מיצוי עצמי טובה יותר ביחידה התנדבותית הופכת את השירות ביחידה זו למצוה יתירה?

1. שאלת הצורך הצבאי במתנדבים תלויה במספר נתונים המשתנים מעת לעת, ובודאי שאין ביכולתינו לקבל מן הצבא נתונים לפירסום על רמת הצורך וההיענות של הנוער לאתגרי כל אחת מהיחידות המובחרות בצבא. זאת למרות הנתונים המתפרסמים מפעם לפעם, אשר יתכן ואפשר להעור בהם לצורך בדיקת הנושא. למרות המגבלות הללו, ננסה להגדיר מה נחשב כצורך הצבא.

ישנן כמה רמות צורך של הצבא. היחידות ההתנדבותיות דורשות

רמת קב"א (=קבוצת איכות) גבוהה ופרופיל גבה. כל נער העומד בקריטריונים הללו, מוזמן על ידי הצבא למבדקי התאמה ליחידה המסוימת. מתוך כלל הנבדקים עומד אחוז מסוים במבדקים הראשוניים. החיילים שעמדו במבדקים בהצלחה עוברים לאחר גיוסם, ולאחר שהם מסכימים להתנדב ליחידה המסוימת, תקופת גיבוש. בתום תקופה זו נושר אחוז נוסף של חיילים מן היחידה ההתנדבותית. במהלך הכשרתם של החיילים ביחידות הללו עוברים הם עוד מספר סדרות של מבדקים ומבחנים, אשר בסופם עומדים לטקס סיום הקורס או סיום ההכשרה רק אחוז קטן מתוך הפוטנציאל הבסיסי.

חייל אשר לא יתנדב ליחידות הנ"ל, ינשור בשלב מוקדם מן המאגר הפוטנציאלי של החיילים ליחידה. נשירה זו לא תותיר את היחידה במחסור בחיילים, אלא תיצור מספר קטן יותר של מתחרים על מקומם ביחידה.

הנתונים כיום, כפי שידועים בציבור, הם שמספר רב של נערים בעלי מוטיבציה גבוהה וכישורים פיזיים ונפשיים גבוהים, מתמודדים על כל מקום ביחידות הנבחרות. בנתונים אלו נראה, שאי-התנדבותו של נער זה או אחר לא תגרום להורדת איכות החיילים ביחידות ההתנדבותיות או לירידה ברמתה¹.

כמובן, יש לודא שתופעה זו של אי התנדבות לא הופכת לנגע, דבר שעלול לגרום להורדת איכות החיילים ביחידות ההתנדבותיות, וממילא לירידה ברמתן ולפגיעה בבטחון ישראל.

2. התייחסותנו להתנדבות ליחידות, שלצבא יש צורך במתנדבים אליהן, כאל קיום מצוה יתירה, צריכה בירור מכמה היבטים.

ראשית יש לציין את חשיבות השירות הצבאי בכלל. חשיבות זו של הגנה על עם ישראל מפני הצר הצורר עליו, וכן הגנה על שטחי ארץ ישראל מפני הגוי הבא ליטלה מאתנו, כלולה בחיובנו להגן על עם ישראל בגדרי פיקוח נפש ובגדרי מלחמת חובה המובאת ברמב"ם (הל' מלכים פ"ה ה"א), על הצר הבא על עם ישראל, או הצר הבא על עיירות ישראל לכובשן, ואכמ"ל.

יש לברר מהו בדיוק הצורך של הצבא ביחידות המובחרות אשר הצבא זקוק למתנדבים לצורך איושם.

האם השמירה על עם ישראל ו/או ארץ ישראל, נעשית טוב יותר על

1. נראה כי אין מקום לחשוש שישנו מתעמר מסוים שמתאים יותר מאשר שאר המתנדבים למשימת ההתנדבות ליחידות עילית אל, זאת למרות שיתכן וליחידות מסוימות צריכים כישורים מיוחדים (כגון שליטה בשפה הערבית וכדו'), שאינם מצויים אצל רוב המתגייסים לצה"ל.

ידי היחידות הנ"ל, או שכל היחידות שומרות על עם ישראל באותה מידה, כל אחת על פי אופיה המיוחד. אם כל היחידות שומרות במידה זהה על עם ישראל, אלא של יחידות מסויימות יש פעילות מיוחדת, אין הדבר הופך אותן ליחידות בהן מקיימים את מצות שמירה על עם ישראל טוב יותר. לעומת זאת, אם היחידות הללו אכן מסייעות לשמירה על עם ישראל טוב יותר יתכן והדבר נחשב למצוה יתירה.

3. בבואנו למדוד את החשיבות התורנית של תחושת המיצוי העצמי של האדם, כמדד לעבודת ה', יש לברר מהם הגורמים לתחושה זו. האם תחושה זו נובעת מן הרצון לעבוד את ה' בצורה הטובה ביותר, בגדר: "בכל דרכיך דעה" (משלי ג, ו), ובלשון חז"ל: "שכל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות ב, יז; ועיין שו"ע או"ח סי' רלא), או שמא זהו רצון להתמודד עם קשיים פיזיים ונפשיים על מנת לחוש את הפוטנציאל הטמון בנו כאדם וכלוחם, ולעיתים רק כדי להתגאות בפני הסובבים אותו על היותו חייל ביחידת עילית.

לענ"ד נראה שהתחושה, כי השירות ביחידה מובחרת הינו בגדר עבודת ה' בצורתה האופטימלית, אכן תהפוך את ההתנדבות ליחידה זו לגדר של מצוה יתירה, (אלא שנצטרך להתמודד עם חשיבות זו מול החשיבות שלא לפגוע ברצון ההורים). לעומת זאת, הרגשת המיצוי העצמי של "כוחי ועוצם ידי", לא תיחשב כמצוה יתירה.²

ב. האם חייב בן לכבד הוריו בדבר שאין להורים הנאה ישירה ממנו?

נקודות לעיון:

1. מה הגדרת הנאה במצות כיבוד הורים
2. מחלוקת הראשונים והאחרונים בגדרי מצות כיבוד הורים בדבר שאין להם הנאה ישירה ממנו
3. כיצד יש לנהוג למעשה?

1. הגדרת הנאה במצות כיבוד הורים

הגמרא בקידושין (דף לא ע"ב) אומרת: "ת"ר איזהו כיבוד: מאכילו משקהו מלבישו מכסהו מכניסו ומוציאו...". מבריייתא זו עולה כי דוקא

2. כפסיקת השו"ע (או"ח סי' ט), במיד מצות צריכת כוונה, וכאן הרי אינו מתכוין כלל לעשיית מצוה אלא להטאת עצמו, ומצות הגנת ישראל מפני הצר מצוה מראורייתא היא, ובמצוה דאורייתא בעינן כוונה, גם לדעת האליה רבה. עיין ביאור הלכה שם ד"ה וכן הלכה. ועיין הקדמת "ספר המצות הקצר" לחפץ חיים (מהדורת פלדהיים), על ההבדל בין המחכוך למצוה לשיאו מתכוון בעשרות מעשים יום-יומיים, והוא הדין לענינו.

דברים שיש מהם להורים הנאה ישירה מוגדרים כמצות כיבוד הורים.

תוספות (שם, דף לב ע"א, ד"ה: רב יהודה) אומרים: "...דהא דאמר כיבוד אב קודם היינו דוקא להניח לאביו לעשות רצונו בממונו לפי שזהו גוף הכיבוד, אבל באבידותו כיון שאין האב נהנה באבידה עצמה אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו. ואע"ג דאמרינן בסמוך כדי שיטול ארנקי ויטיל לים ואינו מכלימו למאן דאמר משל בן, התם מיירי באותו ענין שיש לאב קורת רוח בכך כגון שזורקו לים למירמא אימתא אינונשי ביתיה ומשום הכי אין להכלימו".

מדברי התוספות משתמע שהם מרחיבים את המושג "הנאה" גם למקרה המדובר בגמרא. המקרה הוא שהאב זורק את ארנקו של הבן (למאן דאמר משל בן) כדי "למירמא אימתא אינונשי ביתיה". אנו רואים שגם אם אין האב נהנה מממונו של הבן בצורה ישירה כאכילה, אלא הנאתו היא שהוא מבהיל את אנשי ביתו, חשוב הדבר כהנאה של האב מן הבן. כלומר, שירות זה של הבן את האב, בכך שמאפשר לו לזרוק את ממונו, נחשב כהנאה של האב, למרות שאין הבן משרת את האב ישירות אלא רק מאפשר לו "להשתמש" בממונו.

בהמשך דבריהם כותבים תוספות, שאף אם האב שוגג ונוטל את הארנק בחמתו וזורקו, אסור להכלימו. כאן עולה, שגם אם אין הנאה לאב מגוף השירות שהבן משרת אותו, אלא רק מעצם כוחו להחליט לזרוק, הבן מחויב לכבדו ואסור לו להכלימו. כמו כן נראה כי למרות שאין האב נהנה מן המעות שבארנק, אלא רק מעצם יכולתו לבצע את פעולת הזריקה, חשיב הדבר כהנאתו. כלומר, גם עצם נתינת יכולת ההחלטה לאב, נחשבת כהנאת האב.

אלא שמדברי הריטב"א והרשב"א ביבמות (שויבאו לקמן) משמע שדוקא בדבר שיש לאב הנאה ישירה ממנו מחויב הבן, וכפי שמשמע מהברייתא בקידושין דלעיל³.

2. מחלוקת בגדרי מצות כיבוד הורים בדבר שאין להם הנאה ישירה ממנו

מן הברייתא בקידושין שהבאנו לעיל עולה כי דוקא דברים שיש להורים מהם הנאה ישירה מוגדרים כמצות כיבוד הורים.

הגמרא ביבמות (דף ו ע"א) אומרת: "...דתניא: יכול אמר לו אביו היטמא, או שאמר לו: אל תחזיר, יכול ישמע לו? תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו וגו', כולכם חייבים בכבודי".

רש"י במקום (ד"ה "היטמא") מעמיד את הגמרא כעוסקת בדבר שאין בו

3. עיין מאמרו של הרב יעקב אריאל שליט"א, תחומין י, עמ' 188, שהסיק מדברי תוספות שכל דבר שאין לאב הנאה ישירה ממנו אין הבן מחויב בו, והתלמיד כתבת.

הנאה ישירה לאב, אלא אמר לו סתם אל תשיב את האבידה או היטמא לה.

הריטב"א שם מבאר ברש"י, שדוקא כאשר אביו אומר לכהן לעבור איסורים, אסור לכהן לשמוע לאביו, אבל אם אומר לו לעשות משהו שאינו איסור, אף אם אינו הנאה ישירה לאב, הבן מחויב בו, לכן דיברה הגמרא על מקרה שיש בו איסור לשמוע לקול האב.

אך אפשר לדחות ראייה זו ולומר, כי כל מה שהגמרא כאן רצתה לומר הוא, שאסור לבן לשמוע לקול אביו כאשר אביו אומר לו לעבור איסור, אך הגמרא כלל לא עסקה בשאלה האם הבן חייב לשמוע לקול אביו בדבר שאין בו הנאה ישירה לאב ואין בו איסור.

הריטב"א עצמו חולק על רש"י וסובר כי הסוגיה עוסקת במקרה שלאב יש הנאה מכך שהבן אינו מחזיר את האבידה או נטמא, וממילא אין מן הסוגיה שם שום ראייה לניד"ד. וכן העמיד הרשב"א את הסוגיה שם. מדבריהם עולה כי אין חיוב לבן לשמוע לבקשה של האב, שאינה קשורה ישירות לשירותו של הבן את האב.

המהרי"ק (שורש קסו) כותב (כשדן בשאלה האם בן חייב לשמוע לקול הוריו לגבי נשיאת אשה): "... ועוד, דער כאן לא מיפלגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר ששייך האב בגווה... אבל במלתא דלא שייך בגווה כי הכא פשיטא דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא, דלא שייך כיבוד הורים אלא כגון (קידושין לא ע"ב) מאבילו משקהו מלבישו מנעילו כו' מורא לא ישב במקומו לא סותר את דבריו וכן כיוצא בזה דשייך לאב, אבל במילתא דלא שייך באב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו...".

מדברי מהרי"ק עולה כי אין חיוב על הבן אלא בדבר שיש לאב הנאה ישירה ממנו.

"המקנה" על הגמרא בקידושין (דף לא ע"ב) כותב: "ת"ר איזהו מורא וכו' ולא סותר את דבריו וכו' נראה דכל דבר שמצווה לו אביו אף בדבר שאין לאביו שום הנאה ממנו שאינו בכלל כיבוד אפ"ה אם אין לבן שום הפסד ממנו זה בכלל מורא שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו...".

בספר "המקנה" כותב שלוש ראיות לדבריו:

א. הרמ"א (בסוף סי' רמ) כותב שבן אינו חייב לשמוע לקול הוריו כאשר הם אוסרים עליו לשאת אשה שהוא חפץ לשאתה. המקנה מסיק מפסק הרמ"א הנ"ל כי הרמ"א הבין שדוקא לגבי נשיאת אשה אין הוא חייב לשמוע לקול הוריו, אבל בדבר אחר שאין להורים הנאה ישירה ממנו מחויב הוא לשמוע לקולם.

ב. השו"ע (בסי' רמ סעי' יז) כותב כי אשה אינה מחויבת במורא הוריה

אם בעלה מתנגד לכך כיון שהיא מחויבת בכבודו יותר מאשר בכבודם. ולכאורה אם אין כלל עשיה חיובית במורא, שהרי בגמרא נאמר רק שאסור לה לשבת במקומם או לסתור את דבריהם וכדו', ואם כן מדוע שיהיה מותר לבעל לאסור עליה את מוראם של אביה ואמה? אלא ודאי שגם במורא יש עשיה של כל הדברים אשר אין להורים הנאה ישירה מהם.

ג. מלבד זאת, עצם העובדה שהגמרא (דף לג ע"ב) מתייחסת למצות מורא כאל מצות עשה מצביעה על כך שישנם גם חיובים מעשיים בקיום מצוה זו, ואלה הם החיובים לעשות את רצון ההורים גם בדברים שאין להורים הנאה ישירה מהם. מדברי "המקנה" אנו למדים כי כל בקשה שהאב מבקש מבנו הינה בגדר חיוב של הבן שלא לסתור את דברי אביו וממילא חלק ממצות מורא אביו ואמו. כלומר, הבן מחויב כלפי אביו גם בדבר שאין לאב הנאה ישירה ממנו.

לשון הרמ"א (יו"ד ס"ס רמ) שציין "המקנה" היא: "וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן אין צריך לשמוע אל האב". מכאן למד המקנה שאין על הבן חיוב לשמוע אל אביו דוקא בנושא בה חשוב כמו נישואין, אך במקרה רגיל של בקשה שהאב מבקש את בנו דבר, הבן מחויב לשמוע לקול אביו.

הבנתו של "המקנה" ברמ"א אינה מוכרחת. מן הרמ"א אפשר היה להבין שהמקרה שהביא הינו רק דוגמא לדבר שאין לאב הנאה ישירה ממנו, ולמעשה בכל דבר מעיין זה, הבן אינו מחויב כלפיהם. הגר"א שם אכן מסיק כך, שכל דבר שאין לאב הנאה ישירה ממנו אין הבן מצווה עליו מדין כיבוד הורים.

להלכה למעשה נראה לענ"ד שאי אפשר לחייב בן לשמוע לקול הוריו בדבר שאין להורים הנאה ישירה ממנו. מסקנה זו עולה הן מדברי רוב הראשונים, החולקים על רש"י, וסוברים שאין חיוב על הבן לכבד את הוריו בדבר שאין להם בו הנאה ישירה, הן מדברי הפוסקים דלעיל, הרמ"א והגר"א, מהם משתמע כי אין על הבן חיוב לשמוע לקול הוריו בדבר שאין להם בו הנאה ישירה.

לפיכך גם בנדרן דידן שההורים רוצים שהבן לא ישרת ביחידה התנדבותית, אין בהגדרות ההלכתיות של מצות כיבוד הורים חיוב על הבן לשמוע בקול הוריו.

3. כיצד יש לנהוג למעשה

בבואינו להשיב על שאלה זו, צריכים אנו לשים מבטינו על מגמת הקב"ה בנתינת התורה והמצוות. רבות ומגוונות הן המצוות שבין אדם לחברו,

ועליהן אומרת המשנה הראשונה באבות: "אלו דברים שאין להם שיעור... גמילות חסדים...".

כלומר, התורה רואה בגמילות חסדים בגופו של האדם דבר שאין לו שיעור, ומוטל על האדם לסייע לחברו עד כמה שידו מגעת. פעולה זו של סיוע לאחר אינה דוקא פעולה אקטיבית, אלא יכולה להיות ביעוץ, בשיחה או בעידוד או בקבלת דעתו בניגוד לדעתי, למרות שהסמכות להכרעה נמצאת אצלי.

על אחת כמה וכמה כאשר הדברים אמורים כלפי הוריו. עלינו לחזור ולשנן לעצמינו ולדורות הבאים את דברי רבותינו בנושא.

מפורסמים דברי החינוך (מצות עשה לה) על מצות כיבוד הוריו: "משורשי מצוה זו שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, וגם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המידה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהרציאו לאויר העולם וסיפק צרכו כל ימיו והעמידו על מתכונתו ושלמות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להיזהר בעבודתו ברוך הוא".

בגמרא קידושין (סוף דף ל ע"ב) מובא: "ת"ר שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". המהרש"א (בחידושי אגרות ד"ה "השוה הכתוב") מסביר כי כאשר הבן מכבד הוריו אשר שם ה' שרוי בתוך שמם (השם י"ה מופיע בתוך המילים איש, אשה), הקב"ה מתפאר בבן כאילו כיבד את ה', אך כאשר אינו מכבד אותם כאילו ביזה את ה' שנמצא בהם. ולגרסאות שגורסות "וכבדוני", הכונה שהקב"ה מתפאר בהורים שהצליחו לחנך דור ישרים, ובורח מלשהות במחיצת הורים שאין יוצאי חלציהם מכבדים אותם.

בנדוננו, צריכים אנו לדון בכל מקרה לגופו, בהתיחסות לנתונים הבאים:

- א. עד כמה חוששים ההורים מהתנדבותו של הבן?
- ב. עד כמה חשוב לבן להתגייס ליחידה התנדבותית, והאם רצונו להתנדב נובע משאיפה לעבוד טוב יותר את ה' או שרצונו נובע מדברים היצוניים?

אם אכן הבן מאד מעונין להתנדב וסיבותיו הינן לשם קיום מצוה יתירה, יתכן ואין לדרוש ממנו, אף לא לפני משורת הדין, שלא להתנדב ליחידה מובחרת. אדרבא, נראה שאנו נכנסים לגדר של "אמר לו אביו לעבור על

אחת מכל המצות שבתורה, שהבן מחויב שלא לשמוע לקול אביו (בבא מציעא לב ע"א), וכפי שהזכרנו לעיל.
 לעומת זאת, אם סיבותיו של הבן הינן סביבתיות, כגון החברים הולכים וכו', יש להשתדל לשכנעו שלא לגרום להוריו עוגמת נפש כה רבה.
 דרך אפשרית אחרת לפתרון היא ע"י מציאת שביל הזהב, שיאפשר לבן להתנדב, אך לא ליחידה שהסיכון בה גבוה במיוחד.

ג. מה הדין כשיש חשש בריאותי להורים?

- כאשר ההורים הינם חולי לב, או רגישים במיוחד למצבי חרדה וכדו' יש לדון בכמה היבטים.
- א. האם הבן מחויב להמנע מלעשות דברים העלולים לסכן את בריאות הוריו?
 - ב. מהי רמת הסיכון של ההורים דוקא ממעשה הבן, והאם רמה זו מספיק גבוהה כדי שנחייב את הבן לא לעשות את אשר הפך ליבו?
 - ג. האם יש לדון כאן בדין אמר לו אביו לעבור על אחת מכל מצות שבתורה?

בסעיפים הבאים ננסה להשיב על שאלות אלו.

- א. ספר חסידים (אות שמ עמ' תתקמב) כותב שאסור לבן להתענות בתעניות שאינם חובה אם הוריו מצטערים כאשר הוא מתענה.
 דברים אלו של ר' יהודה החסיד (הובאו ב"בית להם יהודה" על השו"ע יו"ד סי' רמ סעי' טו) יכולים להתפרש בשני אופנים: (א) כל פעולה של הבן אשר יכולה לצער את הוריו, אסור לו לעשותה, בודאי אם אין בעשייתה מצוה, ואפילו אם פעולה זו הינו מנהג חסידות. (ב) דוקא דבר שאינו הנאה לבן אלא דבר שהבן עושה לצורך שמים כגון להתענות בתענית שאינה חובה, צריך הבן לוותר על עשיתה כדי למנוע צער מהוריו, כיון שהתורה מעדיפה שיהדר במצות כיבוד הורים ולא בעשיית תעניות המצערות את הוריו, אך פעולה אשר הבן עצמו מעונין לעשותה, אף אם הוריו מתנגדים לו, אין הוא מחויב לשמוע לקולם.⁴
- אלא שדבריו שם מכוונים כאשר ההורים מצטערים אך אינם

4. אף אם נניח שדברי ר' יהודה החסיד מכוונים לאסור על הבן לעשות כל דבר שהבן רוצה לעשות שאינו נוח להוריו, יש לדון מהי רמת החיוב להשמע לדברי ר' יהודה החסיד בספרו ספר חסידים שכתבו כהנהגות לעם ישראל, (זאת בניגוד לצוואת ר' יהודה החסיד עליה נחלקו האם נכתבה כהנחיה לכלל ישראל או כהנחיה ליחצאי תלציו בלבד, כפי שפסק הני"ב מהד"ח אה"ע סי' עט, דאינו אלא לזרעו אחריו).

ניזוקים, ואילו בני"ד אנו דנים במקרה שההורים מסתכנים סיכון מסוים ממעשה הבן.

במקום אחר כותב רבינו יהודה החסיד (שם באות רלד): "מעשה באחד שחלה בא הרופא אצלו לרפאותו אמר לו אם תשתה מים תהיה בסכנה ואם תאכל מאכל פלוני תהיה בסכנה בנפשך ואמר לבנו תן לי מים ואותו מאכל פלוני ואם לאו לא אמחול לך לא בעולם הזה ולא בעוה"ב אמר לו הקהל אל תהי חושש בדבריו".

יש לדון בדבריו אלו של ר' יהודה החסיד. יתכן ללמוד מדבריו האחרונים שאם אסור לשמוע לקול אביו בדבר שהאב בודאי ניזוק ממנו, ואע"פ שעובר בכך על דברי אביו, כל שכן שיהיה אסור לבן לעשות דבר המסכן את הוריו. אלא שאפשר ללמוד גם אחרת, ולחלק בין מקרה בו הבן מצווה שלא ליתן לאביו בידים דבר שעלול לסכנו, לבין דבר שהבן עושה לעצמו, אך יתכן שכתוצאה מפחד מפני דבר זה האב יסתכן.

סכנה זו של האב, הבאה כתוצאה מסיכון שהבן מסכן את עצמו, בדרך כלל אינה סכנה ברורה וחד משמעית. למרות שלא מדובר כאן על סיכון חד פעמי של הבן, אלא על תקופה ארוכה של חרדות שתגרום להורים, בדרך כלל אין מדובר כאן על סכנה ישירה של ההורים, זאת בניגוד להאכלת האב דבר המסכן את בריאותו, שהרי בהאכלתו אנו גורמים בידים להזקתו.

במקרים מסויימים עלול מתח זה שיווצר אצל ההורה, בתוספת של גורמים אחרים, לגרום ללחץ נפשי ברמה שתיצור אפשרות להתקף לב. דבר זה מצריך שיקול דעת רפואי ובדיקה רפואית בכל מקרה לגופו, ואכמ"ל.

אם יוברר שישנו סיכון ישיר של ההורים מעצם החלטת הבן להתנדב ליחידה מובחרת, או מהשירות בה, נראה כי אסור לבן להתנדב ליחידה זו.

ב. הגמרא, (בבא מציעא קיב ע"א), על הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו", דנה בשאלת הלנת שכר שכיר, ואומרת: "מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה, לא על שכרו?". כלומר הגמרא מבינה כי ישנם סיכונים שמותר לאדם ליטול, כשהם לצורך. הנודע ביהודה (מהדורא תנינא חיר"ד סי' י) כותב על פי הגמרא הזו, כי לצורך פרנסה מותר לאדם להסתכן סיכון מחושב, כגון ללכת ביערות במקום גדודי חיות. כלומר אנו רואים כי ישנם מקרים בהם מותר לאדם להסתכן סיכון מסוים לצורך.

הרב משה פיינשטיין (בספרו אגרות משה חו"מ ח"א סי' קד) כותב שמותר להתפרנס ממשחק כדור אף על פי שיש בכך סכנה אחד

לאלפים, ומביא ראייה מן הגמרא שהבאנו לעיל, שמותר לאדם להסתכן סיכון מסוים כדי להתפרנס. יתכן ותשובתו זו תענה גם על הספק שלנו, במקרה שהסיכון שאביו ינוק מהזרעתו להתנדב לא גרול, והבן עושה את הדבר לא כדי למלא את תאות ליבו אלא לצורך הגנה על עם ישראל.

ג. כאמור, הברייתא ביבמות (דף ו ע"א) אומרת: "תניא יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו? תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו וגו' כולכם חייבים בכבודי". בברייתא מבואר שכאשר אביו אומר לו לעבור עבירה, אף שבכך יכבד את הוריו, אסור לו לשמוע לקול הוריו אלא עליו לקיים את המצוה (להחזיר את האבירה), או לסרב לעבור את העבירה (כהן להיטמא). האם בסירוב האב לאשר לבן להתנדב ליחידת עילית יש משום אמירה לעבור על אחד ממצוות התורה?

בתחילת דברינו דנו בשאלת חיוב השירות הצבאי בכלל, ובחשיבות יחידות המתנדבים. אף שישנה חשיבות להתנדבות ליחידות עילית אלו, נראה שאין בסירוב האב לאפשר לבנו לשרת בהן משום דרישה מהבן לעבור על אחת ממצוות התורה, שהרי האב מסכים לגיזסו אלא שחושש מהתנדבותו, ונראה שדומה הדבר לדברי ר' יהודה החסיד דלעיל, לגבי בן הרוצה לצום תעניות יתר מתעניות שחייבו חז"ל, שבכהאי גוונא אם הוריו מתנגדים עליו לשמוע בקולם ולא לצום.

ד. סיכום

בן הרוצה להתנדב ליחידה מובחרת והוריו מתנגדים להתנדבותו, ראשית, יש לודא מהם המניעים להתנגדות ההורים, ומדי עוצמת ההתנגדות. אם התנגדותם חריפה, יש לברר מהם המניעים של הבן להתנדב ואם אין הם מניעים אידיאולוגים אלא חיצונים, יש להשתדל לשכנעו לותר על התנדבותו, ואם לא, יש להשתדל להגיע לפשרה בינו לבין הוריו על סוג ההתנדבות שלו וכו'. אם הבן אינו מוכן להתפשר, אין הוא חייב לשמוע לקול הוריו, אלא אם ישנו קשר ישיר בין התנדבותו זו לבין חשש פיקוח נפש של ההורים.

☆☆☆